

وضعیت مالی و اقتصادی ایران در دوره رضاشاه

مجموعه گزارشات

تالیف: آرتور سی میلسپو، ا. ار. لینگمن و س. سیموندز

ترجمه شهرام غلامی

فهرست نویسی پیش از انتشار کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
سرشناسه: میلسپو، آرتور چستر، ۱۹۵۵-۱۸۸۳ م.

Millsapugh, Arthur Chester

عنوان و نام پدیدآور: وضعیت مالی و اقتصادی ایران در دوره رضاشاه.
آرتور سی میلسپو، آرلینگمن و
مشخصات نشر: نشر تاریخ ایران، ۱۳۹۵
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۶۸۷-۰۰-۹
یادداشت: نمایه

موضوع: موضوع: اوضاع اقتصادی ۲۰-۱۳۰۴، اسناد و مدارک

Iran, Ecomic conditions 1925-41 Sources

ایران، تاریخ، پهلوی ۲۰-۱۳۰۴ سیاست و حکومت

Iran, History Pahlavi, 1925-41

Lingeman, Eric Ralph 1898.

Simmonds, Stuart

غلامی، شهرام، ۱۳۵۳، مترجم

DSR ۱۴۸۸ / ۶ و ۹ / ۱۳۹۵

شماره کتابشناسی ملی: ۴۵۶۶۴۵۹

موضوع:

Politics and government

شناسه افزوده: لینگمن، اریک رالف

شناسه افزوده: سیموندز استوارت

شناسه افزوده:

ده بندی کنگره:

رده بندی یویی: ۹۵۵/۰۸

نشر تاریخ ایران (شرکت سهامی خاص)

تهران، خیابان فلسطین، ساختمان ۱۱۰، طبقه سوم، شماره ۳۰۴، تلفن: ۶۶۴۶۳۰۳۰

وضعیت مالی و اقتصادی ایران در دوره رضاشاه

مجموعه گزارشاتی از آرتور سی میلسپو، ای. آرلینگمن و سیموندز

ترجمه شهرام غلامی

حروفچینی، صفحه آرایی و نظارت: نشر تاریخ ایران

طرح جلد: فریبا علایی

چاپ: تقدیر صحافی: القدير

چاپ اول: ۱۳۹۵ تیراژ: ۱۰۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۶۸۷-۰۰-۹ ISBN: 978-600-8687-00-9

قیمت: ۲۸۰۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ و در اختیار نشر تاریخ ایران است.

فهرست مندرجات

۱۵	پیشگفتار مرجم
۱۹	وضعیت مالی و اقتصادی ایران ۱۳۰۵/م ۱۹۲۶ (آرتور میلسپو)
۱۹	مقدمه
۲۰	۱. مرزها، مساحت و جمعیت
۲۱	۲. مختصات طبیعی
۲۲	۳. دولت
۲۲	۴. قوه مجریه
۲۳	۵. مجلس شورای ملی
۲۴	۶. تقسیمات سیاسی
۲۴	۷. [نیروی] دفاع و پلیس
۲۵	۸. روابط خارجی
۲۵	۹. عدلیه
۲۶	۱۰. آموزش
۲۷	۱۱. کشاورزی
۲۸	۱۲. دامداری
۲۸	۱۳. پیشرفت‌های کشاورزی
۲۹	۱۴. جنگل‌ها
۳۰	۱۵. شیلات

۳۰	۱۶. معدن
۳۲	۱۷. نفت
۳۴	۱۸. آب‌های معدنی (چشمه‌های آب گرم)
۳۴	۱۹. حمل و نقل
۳۴	۲۰. بزرگراه‌ها
۳۷	۲۱. خطوط آهن
۳۹	۲۲. حمل و نقل هوایی
۳۹	۲۳. ارتباطات
۳۹	۲۴. کارهای عام المنفعه
۴۰	۲۵. کارخانه‌ها و صنایع
۴۱	۲۶. پروژه‌های برق آبی
۴۳	۲۷. بازرگانی داخلی
۴۳	۲۸. بازرگانی خارجی
۴۵	۲۹. بانکداری و اسباب‌های
۴۶	۳۰. پول رایج
۴۷	۳۱. اوزان
۴۸	۳۲. اداره مالیه
۴۸	۳۳. مشاوران مالی
۴۹	۳۴. هیأت مالی آمریکایی
۵۰	۳۵. قوانین مالیه
۵۱	۳۶. وضعیت کلی مالی
۵۱	۳۷. درآمدها
۳۸	۳۸. هزینه‌ها
۶۰	۳۹. بدهی عمومی
۶۲	۴۰. مطالبات
۶۲	۴۱. دارایی‌های ملی
۶۴	۴۲. نتیجه‌گیری
	گزارشی درباره وضعیت مالی و بازرگانی ایران ۱۹۲۷-۱۹۲۵م/
۶۷	۱۳۰۶-۱۳۰۴ش (ای. آر. لینگمن)
۶۷	خلاصه بازرگانی

I. مروری بر سال مالی ۱۳۰۴ ش. (۲۶-۱۹۲۵) و سال ۱۳۰۵ ش.

۷۸ (۲۷-۱۹۲۶)

۷۸ مقدمه

۸۱ II. مالیه

۸۱ A. درآمد

۸۲ B. هزینه

۸۴ C. وجوه سپرده

۸۴ D. بانکداری

۸۵ E. پول رایج

۸۶ F. اوراق

۸۷ III. تجارت خارجی

۸۷ A. تراز بازرگانی

۹۰ B. واردات

۹۵ C. صادرات

۹۶ D. فرصت‌های بازرگانی انگلستان

۹۷ E. ویژگی‌های منحصر به فرد بازار ایران

۹۹ F. قوانین بازرگانی

۱۰۰ IV. صنعت

۱۰۰ A. شرکت نفت انگلیس ایران

۱۰۱ B. قالی

۱۰۲ C. الکتریکی

۱۰۲ D. ریسندگی و بافندگی

۱۰۳ E. سایر صنایع

۱۰۳ V. ارتباطات و حمل و نقل

۱۰۳ A. راه آهن

۱۰۴ B. راه ها

۱۰۶ C. حمل و نقل موتوری

۱۰۷ D. حمل و نقل هوایی

۱۰۸ VI. توسعه

۱۰۸ A. کلیات

۱۰۸	B. کشاورزی
۱۱۰	C. صنعت
۱۱۰	D. معدن
۱۱۱	VII. مسائل اجتماعی
۱۱۱	A. آموزش
۱۱۱	B. بهداشت و درمان
۱۱۲	C. خدمات شهرداری
۱۱۲	D. استاندارد زندگی
۱۱۲	E. رشماری
۱۱۳	سیجایی
۱۱۴	پیوسته ها
۱۱۴	I. واردات
۱۱۷	II. کالاهای اصلی و اداری
۱۱۹	III. کالاهای اصلی و صادراتی
۱۲۱	IV. مسافت بین شهرها و ترافیک و حمل و نقل
۱۲۹	وضعیت اقتصاد ایران مارس ۱۳۰۰ / سفند ۱۳۰۸ (ای. آر. لینگمن)
۱۲۹	خلاصه بازرگانی
۱۴۰	توصیه به مسافران
۱۴۵	I. مروری بر سالهای ۱۳۰۶، ۱۳۰۷ و ۱۳۰۸
۱۴۵	II. مالیه
۱۴۹	A. وضعیت مالی در ۲۰ مارس ۱۹۳۰ م. / ۱ فروردین ۱۳۰۹ ش.
۱۵۰	B. درآمدها
۱۵۲	C. هزینه ها
۱۵۳	D. نرخ ارز
۱۵۵	E. بانکداری
۱۵۶	F. پول رایج
۱۵۷	III. بازرگانی
۱۵۷	A. تراز بازرگانی
۱۵۹	B. واردات (کل)
۱۶۴	C. منسوجات

- ۱۶۸ D. واردات در سال منتهی به مارس ۱۹۳۰م. / اسفند ۱۳۰۸ش.
- ۱۶۹ E. صادرات
- ۱۷۰ F. وضعیت کلی بازرگانی
- ۱۷۳ G. قوانین بازرگانی
- ۱۷۳ IV. صنعت
- ۱۷۳ A. شرکت نفت انگلیس - ایران
- ۱۷۵ B. قالی
- ۱۷۶ C. توسعه صنایع
- ۱۷۷ V. حمل و نقل و ارتباطات
- ۱۷۷ A. ساخت راه آهن
- ۱۷۸ B. راه ها
- ۱۷۹ C. حمل و نقل موتوری
- ۱۸۲ D. مسافرت هوایی
- ۱۸۲ VI. مسائل اجتماعی
- ۱۸۲ A. استاندارد زندگی
- ۱۸۳ B. آموزش
- ۱۸۳ C. بهداشت و درمان
- ۱۸۳ VII. نتیجه گیری
- ۱۸۴ پیوست ها
- ۱۸۴ I. واردات (کشورهای اصلی مبدأ)
- ۱۸۵ II. صادرات (کشورهای اصلی مقصد)
- ۱۸۶ III. کل بازرگانی (کشورهای اصلی در حال تجارت با ایران)
- ۱۸۷ IV. کالاهای اصلی وارداتی
- ۱۸۹ V. کالاهای اصلی صادراتی
- VI. فهرست آن دسته از کالاهایی که برای واردات آنها ارز خارجی تنها با اجازه مخصوص کمیسیون کنترل واردات می تواند خریداری شود.
- ۱۹۲ VII. مسافت راه های اصلی ایران بر اساس مایل انگلیسی
- ۱۹۳ VIII. نرخ حمل و نقل وسایل موتوری
- ۱۹۵ IX. خدمات هوایی
- ۱۹۶ وضعیت اقتصادی ایران (جولای ۱۹۳۵م. / تیر ۱۳۱۴ش.) (س. سیموندز)
- ۱۹۷

۱۹۷	خلاصه بازرگانی
۲۰۳	توصیه‌هایی برای مسافران بازرگانی
۲۰۹	I. مقدمه
۲۰۹	وضعیت کلی اقتصادی
۲۱۵	II. مالیه
۲۱۵	a. برآورد بوجه اخیر
۲۱۶	b. منابع اصلی درآمدهای عادی
۲۱۶	د. رتوس اصلی هزینه‌های عادی
۲۱۷	د. رأمد ر هزینه‌های فوق‌العاده
۲۲۰	وضعیت مالی
۲۲۱	ارز
۲۲۲	پول رایج
۲۲۴	بانکداری
۲۲۵	بیمه
۲۲۶	III. بازرگانی
۲۲۶	قانون انحصار تجارت خارجی
۲۲۸	بازرگانی خارجی
۲۳۰	واردات
۲۳۳	واردات از انگلستان
۲۳۵	واردات از هند انگلیس
۲۳۶	واردات از اتحاد شوروی
۲۳۶	واردات از ژاپن
۲۳۷	واردات از آلمان
۲۳۸	واردات از آمریکا
۲۳۹	پارچه‌های پنبه‌ای
۲۴۰	صادرات
۲۴۱	وضعیت کلی بازرگانی
۲۴۳	انحصارات و شبه انحصارات
۲۴۶	سهم واردات برای سال ۱۹۳۵-۳۶
۲۴۷	IV. صنعت

شرکت نفت با مسئولیت محدود ایران - انگلیس

قالی

توسعه صنعتی

۷. منابع طبیعی

کشاورزی

چای

الوار

توتون

ترباک

شیلان

زعفران

خاک سرخ

متفرقه

۶. حمل نقل و ارتباطات

راه‌ها

حمل و نقل جاده‌ایی

راه آهن دولتی شمال - جنوب

مسافرت هوایی

۷. مسائل اجتماعی

هزینه زندگی

استاندار زندگی

اشتغال

آموزش

بهداشت و درمان

پیشرفت‌های شهرداری

۸. قانونگذاری و معاهدات

پیوست‌ها

I. بازرگانی خارجی ایران در طی سال‌های ۱۳۱۳-۱۳۱۰ (ژوئن ۱۹۳۱ تا ژوئن

۱۹۳۴)

II. واردات ۲۹-۱۹۲۸، ۳۳-۱۹۳۲، ۳۴-۱۹۳۳

- ۲۶۹ III. صادرات ۱۹۲۸-۲۹، ۱۹۳۲-۳۳، ۱۹۳۳-۳۴
- ۲۷۰ IV. کل بازرگانی، ۱۹۲۸-۲۹، ۱۹۳۲-۳۳، ۱۹۳۳-۳۴
- ۲۷۱ V. کالاهای اصلی وارداتی
- ۲۷۳ VI. کالاهای اصلی صادراتی
- ۲۷۵ VII. کالاهای اصلی وارداتی از انگلستان و هند انگلیس و کالاهای اصلی صادراتی ایران به این کشورها
- ۲۷۸ VIII. نرخ حمل و نقل با وسایل نقلیه موتوری
- ۲۸۹ IX. تولیدات کشاورزی در سال ۱۳۱۱ (۱۹۳۲-۳۳م)
- ۲۸۰ X. میانگین نرخ ارز
- ۲۸۱ XI. بروری بر سالهای ۱۳۰۹ تا ۱۳۱۳ خ. (۱۹۳۰-۳۱ تا ۱۹۳۴-۳۵)

پیشگفتار مترجم

مطالعه تاریخ معاصر ایران بدون شناخت وضعیت اقتصادی و مالی و بررسی علل و عوامل آن بسیار ناقص خواهد بود. اما تاکنون نه پژوهش درخور توجهی در این خصوص صورت گرفته و نه منابع تاریخ اقتصادی ایران آنگونه که باید، به درستی مورد شناسایی قرار گرفته است. به همین دلیل بیشتر مباحث پیرامون مسائل سیاسی - اجتماعی ایران در رشته ای مختلف علوم انسانی به خصوص تاریخ و علوم سیاسی، تکراری است و سستی تک بعدی دارند. گذشته از این، اساساً وجود گرایش تاریخ اقتصادی در حوزه مطالعات علوم انسانی در ایران غایب است، از این رو توجه به منابع تاریخ اقتصادی و شناسایی آنها و تغییر نگرش در مطالعات علوم انسانی معاصر مؤثر خواهد بود، بلکه در ایجاد زمینه برای توجه نشان دادن به مطالعات تاریخ اقتصادی اهمیت خواهد داشت.

منابعی که تاکنون در زمینه تاریخ اقتصادی ایران نوشته یا ترجمه شده اند انگشت شمارند و حتی در قیاس با سایر کشورهای خاورمیانه، مانند ترکیه، عراق و مصر، تحقیقات کمتری در زمینه تاریخ اقتصادی ایران به زبان های خارجی منتشر شده است. در میان منابع باارزشی که در این خصوص تاکنون منتشر شده می توان به «تاریخ اقتصادی ایران دوره قاجار»، اثر چارلز عیسوی اشاره کرد که توسط آقای یعقوب آرژند به فارسی ترجمه شده است. آثار ویلم فلور در مورد «وضعیت مالی ایران از صفوی تا پایان قاجار» و «کشاورزی ایران دوره قاجار» هنوز به فارسی ترجمه نشده که البته کتاب اخیر هم اکنون توسط مترجم این اثر در دست ترجمه قرار گرفته و به زودی منتشر خواهد شد. کتاب «سیاست تجاری ایران دوره صفویه» نوشته

رودی متی و کتاب «تاریخ پولی ایران از صفویه تا پایان قاجار» از همین مؤلف با همکاری ویلم فلور، درباره مسائل پولی و مالی اقتصاد ایران از جمله آثار ارزشمندی هستند که تاکنون ترجمه نشده است. از احمد سیف نیز چندین مقاله به زبان انگلیسی درباره اقتصاد ایران دوره قاجار منتشر شده و دو کتاب درباره همین زمینه از وی، به فارسی برگردانده شده است. علاوه بر این در دوره رضاشاه پایان نامه‌های با ارزشی درباره اقتصاد و مالیه ایران توسط ایرانی‌ها به زبانهای انگلیسی، فرانسوی و آلمانی نوشته شده که تاکنون به فارسی ترجمه نشده‌اند. از این نمونه می‌توان به نوشته‌های افرادی چون مصطفی فاتح، کریم سنجابی، شمس‌الدین جزایری، مشرف‌الملک، ولی‌نعمتی، علیقلی‌خان اردلان، فضل‌الله مشار، حشمت‌السلطنه، ا. ملک‌پور، قاسمی، سمسار و ... نام برد. این منابع را اکنون می‌توان در ردیف منابع تاریخ اقتصادی ایران نام برد.

گزارش‌های کنسولی و گزارش‌های هیأت‌های بازرگانی انگلیس منابع بسیار باارزشی درباره اوضاع اقتصادی ایران هستند که تاکنون کمتر مورد توجه قرار گرفته‌اند. از جمله کتاب‌هایی که تاکنون از این مجموعه ترجمه شده، گزارشی است که با عنوان «اوضاع اقتصادی ایران در آغاز قرن بیستم» توسط معصومه جمشیدی و دیگران ترجمه و توسط مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر منتشر شده است. گزارش مفصل کنسول ابوت با عنوان «شهرها و تجارت: ... برای اقتصاد و تجارت ایران دوره قاجار منبع بسیار باارزشی است که با مقدمه عباس اعزاز به زبان انگلیسی ترجمه شده ولی تاکنون به فارسی برگردانده نشده است.

کتاب حاضر ترجمه گزارش مستقلی از آرتور میلیسپو، رئیس کل مالیه ایران در سال ۱۳۰۵ و سه گزارش دیگر از بخش بازرگانی سفارت انگلستان در ایران است که در سال‌های ۱۳۰۴ تا ۱۳۰۶، سال ۱۳۰۸ و سال ۱۳۱۴ توسط اداره بازرگانی ماورای بحار در لندن منتشر شده است. علی‌رغم کوشش‌های بسیار، سایر گزارش‌های منتشر شده توسط اداره بازرگانی ماورای بحار برای این دوره مهم یافت نشد.

در این گزارش‌ها جزئیاتی درباره وضعیت راه‌ها، قیمت کالاهای وارداتی، وضعیت مالیه، تراز بازرگانی ایران و برنامه‌ریزی‌های اقتصادی و مشکلات آن وجود دارد. دقت در این مجموعه‌ها و مطالعه تاریخ اقتصادی برای پژوهشگران تاریخ و علوم اجتماعی این مزیت را دارد که شناخت بهتری از تحولات ایران معاصر فراهم

می‌کند و اهمیت آن برای پژوهشگران و برنامه‌ریزان اقتصادی حداقل این است که باعث می‌شود تا از تکرار اقدامات اقتصادی که قبلاً بارها آزموده شده و نادرستی آنها به اثبات رسیده، جلوگیری شود.

شهرام غلامی

هیأت علمی دانشگاه فرهنگیان

www.ketab.ir